

El vàter en els seus inicis

Isabel Campi. Fundació Història del Disseny. isabelcampi5103@gmail.com

Resumen: L'aparició del vàter va lligada a les teories higienistes desenvolupades durant la revolució industrial. La seva implantació i evolució va ser possible gràcies a les innovacions en hidràulica, mecànica i fontaneria.

Palabras clave: Vàter, inodor, higiene, segles XIX i XX, Europa, Estats Units.

Abstract: The appearance of the toilet is linked to the hygienist theories developed during the industrial revolution. Its implantation and evolution was made possible thanks to innovations in hydraulics, mechanics and plumbing.

Keywords: Water closet, toilet, hygiene, nineteenth and twentieth centuries, Europe, United States.

Denominació

Amb els noms de vàter, inodor o *retrete* (en castellà) es denomina un aparell sanitari que s'utilitza per evacuar els excrements i l'orina derivant-los cap a instal·lacions de sanejament.

El nom de vàter prové de l'anglès *water closet*, un terme ja utilitzat cap al 1870 en els països de parla anglesa que feia referència a l'armari o gabinet d'aigua on es dipositaven els detritus. Quan es va començar a comercialitzar, el vàter generalment se situava en una petita habitació tancada o *closet*.

El nom d'inodor denomina una tassa de vàter proveïda d'un

sifó que fa de tap d'aigua de tal manera que evita que pugin els gasos i les olors de les clavegueres. Trobem el nom d'"inodoro" com a patent pròpia al catàleg G del 1888 de l'empresa de Chicago The J.L. Mott Iron Works. La introducció d'una paraula tan llatina en un catàleg nord-americà ens fa pensar en una possible connexió italiana o espanyola.

En anglès es parla també del *flush toilet* per denominar un aparell amb un dispositiu que crea un flux d'aigua prou potent com per arrossegar els detritus ja que amb la simple pressió de la xarxa no n'hi ha prou. En realitat tots els vàters que fem servir ara són d'aquesta mena i a més són inodors.

Mentre que vàter o inodor denominen artefactes moderns, sembla que *retrete* és una denominació anterior al producte industrialitzat i es pot considerar equivalent al que en els països de parla anglesa era el *water closet*.

Un vàter per a tothom

L'aparició del vàter modern es troba estretament vinculada a les grans aglomeracions urbanes de l'era de la Revolució Industrial, atès que al camp l'acumulació de deixalles humanes no era un problema perquè s'utilitzaven com a

adob. A la ciutat eren una font de malalties i epidèmies. Per funcionar i ser efectiu, el vàter necessitava proveïment d'aigua corrent per una banda i satisfactòries instal·lacions de clavegueram urbà per l'altra. Dos avenços que van arribar a Europa i Amèrica del Nord durant la primera meitat del segle XIX impulsats per les teories higienistes.

El vàter es va començar a fabricar en sèrie a mitjan segle XIX. A Gran Bretanya es va popularitzar arran de la construcció de la xarxa de clavegueram de Londres. Un dels primers fabricants va ser George Jennings, que comercialitzava vàters cap al 1840. Aquest empresari, el 1851, va instal·lar vàters públics a les *retiring rooms* del Crystal Palace de Londres, que s'utilitzaven pagant un penic. La iniciativa va causar sensació tot registrant més de 600.000 visitants durant la Great Exhibition. Això va animar Jennings a instal·lar vàters públics a la capital britànica on l'expressió "pagar un penic" servia d'eufemisme per dir que s'anava al vàter.

Als Estats Units els hotels van ser els pioners de les instal·lacions sanitàries amb vàter. Al seu llibre *Greek Revival Architecture in America* (1944), Talbot Hamlin menciona que l'Hotel Tre-

mont House de Boston, construït entre el 1827 i el 1829, tenia una bateria de vàters i una de banyeres amb aigua corrent instal·lades a la planta baixa on la pressió de l'aigua era suficient. Una altra referència molt primerenca es troba en un article publicitari sobre l'Hotel Mount Vernon de Cape May, Nova Jersey (considerat el més gran del món), publicat a l'*Illustrated London News* del 17 de setembre del 1853 on s'explica que l'edifici tenia habitacions amb bany complet a tots els pisos.

Així doncs sembla que als Estats Units, país pioner de la mecanització de la llar i el turisme de masses, el vàter va entrar primer als hotels, mentre que a Europa ho va fer més aviat com a instrument de confort situat dintre l'habitatge, o en les cases més humils, en el replà de l'escala.

El disseny del vàter

El funcionament del vàter és aparentment senzill però implica complexos coneixements de mecànica i hidràulica.

La gran innovació en el camp de la fontaneria va ser la introducció del sifó, un tub en forma de S ajaguda que crea, per efecte dels vasos comunicants, un tap d'aigua. Aquest enginyós, natural i econòmic invent constitueix la base de qualsevol inodor i fins ara no ha estat superat.

La primera patent coneguda d'un vàter, tal com l'entendem avui en dia, va ser la de l'enginyer escocès Alexander Cummings del 1775. Aquest vàter tenia el desguàs en forma de sifó, així com una vàlvula lliscant que tancava la sortida de la tassa. L'aigua hi entrava horitzontalment fent un remolí que netejava i agafava empenya. El vàter de Cummings va ser millorat per Joseph Bramah, el 1778, tot substituint la vàlvula lliscant —que a l'hivern s'encallava per efecte de la congelació— per una tapa articulada (fig. 1).

Durant les dues últimes dècades del segle XX, es van desenvolupar múltiples variants de mecanismes alguns dels quals eren molt complicats. Al llindar del segle XX, a mesura que progres-

saven els coneixements d'hidràulica i es milloraven els sistemes de fabricació, el vàter es va anar optimitzant i simplificant. De la tassa de xapa que es rovellava i es desmanegava es va passar a la tassa de fosa de ferro esmaltat i, finalment, a la de pisa o porcellana, que a més de ser molt higiènica es podia decorar amb els mateixos procediments que les vaixelles.

Per aconseguir que l'aigua baixés amb força fins a la tassa generalment se situava una cisterna a dos metres d'alçada però en els catàlegs nord-americans dels anys vuitanta del segle XIX ja hi apareixen cisternes baixes amb mecanismes especials per intensificar la pressió. El 1906 als Estats Units es va inventar el fluxòmetre, un petit dispositiu que aporta pressió directament a l'aigua de la canonada i que permet prescindir de les cisternes.

A més de funcionar satisfactòriament mitjançant complicats i sofisticats mecanismes, juntament amb el lavabo, la banyera i el bidet, el vàter als inicis era un estrany artefacte que havia de contribuir a la personalització de la nova estança del bany. Com més amunt es pujava a l'escala social més s'amagaven les prosaiques funcions. L'inodor havia de semblar un moble, de tal manera que es dissenyava enfundat en una caixa de plafons de fusta amb tapa. Als catàlegs de banys dels anys vuitanta del segle XIX costa identificar els diferents aparells sanitaris, ja que tots es troben tancats dintre de caixes de fusta, un material porós i gens higiènic.

Per al públic amb menys pretensions es van desenvolupar els vàters de pisa o porcellana amb decoracions en relleu i a co-

2. Vàter "The Dolphin", 1888, Catalogue G The J.L. Mott Iron Works, Chicago.

lor que acudien a les metàfores aquàtiques: els dofins, les algues, les onades (fig. 2).

Al llindar del segle XX, i amb l'arribada del modernisme, el vàter va adoptar una configuració molt semblant a l'actual. Les decoracions de flors i plantes, harmonitzades amb la resta d'aparells sanitaris, eren superficials i no destorbaven el funcionament. Per la seva bellesa i funcionalitat són actualment peces molt buscades en el mercat d'antiquaris.

Data de recepció / Receipt date:
23-10-2017

Data d'acceptació / Acceptance date:
13-11-2017

BIBLIOGRAFIA I ENLLAÇOS

Justo GARCÍA NAVARRO, Eduardo DE LA PEÑA PAREJA, *El diseño de la higiene. Origen y evolución histórica de los aparatos sanitarios*, Madrid, Fundación Cultural COAM, 2001.
Justo GARCÍA NAVARRO, Eduardo DE LA PEÑA PAREJA, *El cuarto de baño en la vivienda urbana*. Una perspectiva histórica, Madrid, Fundación Cultural COAM, 2001.
Siegfried GIEDION, *La mecanización toma el mando*, Barcelona, Ed. GG, 1978. (1a edició 1948).
Talbot HAMLIN, *Greek Revival Architecture in America*, Nova York, Dover Publications, 1964. (1a edició 1944).
Ellen LUPTON, J. ABBOTT MILLER, *El cuarto de baño, la cocina*

y la estética de los desperdicios. Procesos de eliminación, Madrid, Ayuntamiento de Madrid, 1995.
Mott's *Illustrated Catalog of Victorian and Plumbing Fixtures for Bathrooms and Kitchens*, Toronto, Dover Publications, Inc., 1987.
The Victorian Bathroom Catalogue, Londres, Studio Editions, 1996.
"The remains of a 165-year-old toilet..." www.royalpark.org (consulta 21-10-2017).
www.bath-history.org (consulta 21-10-2017).

1. Vàter Doulton que incorporava les millores de Joseph Bramah. Catàleg Doulton & Co. Of Lambeth, 1895.

